

MLADI V SLOVENSKEM ZAMEJSTVU: DRUŽBENI IN KULTURNI KONTEKSTI TER SODOBNI IZZIVI

Uvodni podatkovnik

Sodelavci Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani (INV), Slovenskega znanstvenega inštituta v Celovcu (SZI), Slovenskega narodopisnega inštituta Urban Jarnik v Celovcu (SNIUJ) in Slovenskega raziskovalnega inštituta v Trstu (SLORI) smo v letih 2013–2016 – ob financiranju ARRS – izvajali temeljni znanstvenoraziskovalni projekt *Mladi v slovenskem zamejstvu: Družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi*. Izsledke projekta smo v naslednjih treh letih objavili v štirih tematskih monografskih zvezkih v skupnem obsegu okrog 1.300 strani. To seveda ne bi bilo mogoče, če sodelavci oz. avtorji ne bi bili izkušeni raziskovalci manjšinskih vprašanj slovenskega zamejstva. Ob treh Slovenkah, ki so izvirno iz Slovenije, dr. Sonji Novak Lukanovič, dr. Mojci Medvešek, dr. Veri Kržišnik-Bukić (vse INV), so druge kolegice in oba kolega iz zamejstva (dr. Devan Jagodic, dr. Zaira Vidau, Italija; mag. Martina Piko-Rustia, mag. Milan Obid, dr. Štefka Vavti, Avstrija; dr. Katalin Munda Hirnök, Madžarska; dr. Barbara Riman, Hrvaška). Medsebojno projektno sodelovanje raziskovalcev je omogočilo tvorno prepletanje različnih vidikov njihovih temeljnih disciplinarnih usmeritev, od zgodovine, etnologije, socialne antropologije, sociologije, statistike, sociolingvistike, uporabnega jezikoslovja, politologije in prava. Vse štiri knjige ne vsebujejo le rezultatov same raziskave, temveč so tudi plod naknadnih avtorskih vložkov.

Teorija in metodologija

S to ugotovitvijo smo že prestopili v polje uporabne in uporabljene metodologije, izhajajoče iz vsebin monografij, ki naj bi bile v družboslovju praviloma začetni temelj, sinonim za teoretična izhodišča izbranih raziskovalnih metodoloških prijemov in postopkov. Teoretična izhodišča so neločljiva od semantične funkcije izrazov in sintagem, uporabljenih v projektnem naslovu oz. naslovih štirih monografskih zvezkov. V našem primeru je bilo treba najprej pojasniti projektno pojmovanje obeh glavnih empiričnih variabel, sintagme slovensko zamejstvo in izraza mladi. Da pri tem pojmovanju izhajamo iz kritičnih socioloških observacij še iz zadnjih desetletij 20. stoletja, utemeljenih ob teoretičnih konstruktivističnih usmeritvah Benedicta Andersona (1983) in Fredrika Barthja (1969), je pomembno poudariti tudi zaradi trdoživega vztrajnostnega biolo-

gističnega razmišljanja in pristopa, ki sta kljub drugačnim strokovnim razlagam v širšem družbenem in političnem diskurzu še marsikje prisotna. Je pa tudi res, da teh razlag ni dovolj ali pa preprosto niso upoštevane. Prav zato sem se, še ob delu na tem projektu, kratko publicistično zadržala na predstavitvenih poudarkih različnih observacij obravnavane problematike (Kržišnik-Bukić 2007, 2016). Temeljno vsebinsko in artikulirano aplikacijo je terjal zlasti pomen sintagme slovensko zamejstvo, ki opredeljuje izrazito specifično projekta. Za nekoliko bolj razdelano opredelitev sem se odločila tudi zaradi strokovnega pomena pojma v slovenskem narodoslovju in narodotvorju. Sintagma slovensko zamejstvo je širše analizirana v začetnih prispevkih vseh štirih knjig, na tem mestu zato podajam le naslednjo integralno definicijo. S slovenskim zamejstvom opredeljujemo namišljeno sklenjen, neviden, izmuzljiv, v marsičem neenak pasovni obroč, ki ga je treba razumevati in obravnavati dvojno: v geografsko-geopolitičnem smislu zajema zgodovinsko večinsko slovensko poselitveno ozemlje zunaj današnje Republike Slovenije, v človeškem smislu pa ljudi kot (domnevne) pripadnike slovenske narodne skupnosti. Sintagma slovensko zamejstvo se je v javnem družbenem, političnem in strokovnem diskurzu uveljavila v drugi polovici 20. stoletja (Pajnič 2019) in se utrdila, odkar ga geopolitično tvorijo obmejni predeli sosednjih štirih držav, Italije, Avstrije, Madžarske in Hrvaške. Kljub nekaterim drugačnim percepcijam tega prostora ostaja danes dejanska družbena situacija, povezana s sintagmo slovensko zamejstvo, natančnejše, s slovenskimi zamejstvi, še naprej aktualna in s tem ne le strokovno aplikabilna, temveč tudi najprimernejše raziskovalno orodje za nadaljnjo kontinuirano obravnavo slovenstva neposredno prek državnega mejnega okvira Republike Slovenije. Pojem in izraz mladi sta sama po sebi nesorazmerno bolj jasna, a je hkrati za strokovno obravnavo nujno na samem začetku opredeliti ta pojem in njegovo konkretno uporabo v vsakem raziskovanju, v našem primeru zlasti v povezavi z drugo variabla, s slovenskim zamejstvom. Zato smo ob več splošnejših družboslovnih determinantah tematike mladih (Geržina 1996, Gillis 1999, Vičič 2002, Ule 2008, Lavrič 2011, Naterer 2011) že uvodoma podali tudi spoznanje, da tematske vsebine o mladih pravzaprav nikoli niso bile v sistematičnem raziskovalnem ospredju v nobenem izmed štirih zamejstev (Ljubljana: Državni zbor, 4. julij 2014), da gre za razmeroma novejšo raziskovalno

* dr. Vera Kržišnik-Bukić, zgodovinarica, sociologinja in politologinja, znanstvena svetnica, Inštitut za narodnostna vprašanja; vera.krzisnik@guest.arnes.si

Slovensko jezikovno zamejstvo na začetku 21. stoletja. Kartografija: Miha Brvar. (Vir: Novak Lukanović 2019: 18. Objavljeno z dovoljenjem avtorice prispevka.)

tematiko v slovenskih zamejstvih v Italiji (SZI) in še posebej v Avstriji (SZA) (Vavti 2011; 2012; 2015), medtem ko v slovenskih zamejstvih na Madžarskem (SZM) in Hrvaškem (SZH) kake take raziskave pred to sploh še ni bilo. Ugotavljanje teh dejstev je pomembno vplivalo na zastavitve empirične metodologije projektnega dela in posledično objavljenih knjižnih izdelkov. Vsekakor pa velja še ugotovitev, da pred tem projektom ni bilo nobene raziskave, ki bi empirično obravnavala mlade v slovenskem zamejstvu kot celoti in posledično ni bilo mogoče znanstveno primerjati fenomena mladih med slovenskimi zamejstvi, kar je bil eden temeljnih projektnih ciljev ter hkrati potencialno poučen in zanimiv raziskovalni izziv.

Z upoštevanjem doslej povedanega smo se spoznavanju populacije mladih po vseh zamejstvih približevali s poenotenim konceptom treh temeljnih kriterijev, enake spolne zastopanosti, tristopenjske starostne omejitve (15–19 let, 20–24 let, 25–29/30 let), zaželenosti (kjer je bilo to mogoče) ruralno/urbane strukturiranosti. Zaradi predvidene statistične obdelave pridobljenih podatkov je uporabljen metodološki pristop enakega števila anketiranih v vsakem izmed zamejstev. Pomanjkljivosti takega kvantitativne-

ga pristopa smo poskušali dopolniti s čim obsežnejšimi poglobljenimi intervjuji, v štirih knjigah pa še z drugimi dodatnimi kazalniki, s katerimi smo raziskovalci bodisi razpolagali kot lastnimi raziskovalnimi izkušnjami bodisi si jih smiselno na novo pridobivali.

Zbrano projektno empirično gradivo smo razdelili na štiri zaokrožene tematske vsebinske sklope (splošni položaj, identitetno opredeljevanje, družbena participacija, jezik), ki smo jih kot avtorji v štirih knjigah ustrezno dopolnjevali. Urednica/urednik vsake izmed njih je avtor/ica uvodnega izbranega tematskega vsebinsko-teoretičnega poglavja, primerjave med zamejstvi in glavnih vsebinskih zaključkov, medtem ko so avtorji središčnih prispevkov podajali podrobne izsledke empirične raziskave po posameznih zamejstvih. Med vsebinsko-metodološkimi cilji je, ob enotni odločitvi raziskovalcev o produkciji pisnih izdelkov, posebno mesto pripadlo tudi načrtovani ustreznim dinamiki njihovega nastajanja, kajti stopnja verodostojnosti pisnega objavljanja je obratno sorazmerna z odmaknjenostjo objave od konca empirične raziskave. To strokovno metodološko pravilo je v kontekstu delikatnih in izrazito variabilnih družbenih okoliščin, kot jih zajema obravnavana tematika,

še toliko pomembnejše, vendar ni bilo najbolj upoštevano. Je pa zato po drugi strani v pisnih izdelkih predvsem tretjega in četrtega zvezka vključeno več vsebinskih elementov in metodoloških vidikov, ki bi sicer verjetno izostali. Med nekaterimi ožjimi vsebinsko-metodološkimi pomanjkljivostmi tako projekta kot poznejših avtorskih monografij bi kazalo kot pomembno poudariti odsotnost aplikacije dvo-obraznega modela mladih, ki bi zajemal stičišča in presečišča iste tematske vsebine pri narodnostno večinski populaciji mladih in slovenski manjšinski populaciji mladih v vsakem izmed obravnavanih imaginarnih slovenskih zamejstev. Vpeljava tega metodološkega mehanizma v empirični del raziskave bi odražala, na primer, uveljavljena Barthova (2008) princip in izhodišče, ki naj omogočata raziskovalni metodološki postopek spoznavanja in samospoznavanja prek kriterija narodnostno/etnično nominalne mejnosti kot funkcije stvarne ali namišljene drugačnosti. V kolikor bi se ali se bo to projektno raziskovanje nadaljevalo, lahko omenjeni pristop, ki bi ga bilo treba metodološko šele razviti, prispeva k razumevanju dejanske tematike slovenske zamejske mladine.

Splošne vsebinske determinante položaja mladih v slovenskem zamejstvu

Gre za skupek spremenljivk, ki jih je mogoče obravnavati v širšem in ožjem smislu. Ob že vnaprej sprejetih kriterijih spola, starostne stratifikacije in lokacije bivanja smo poskušali s temi kazalniki okvirno odgovoriti na vprašanje številčnosti mladih v vsakem izmed slovenskih zamejstev, čeprav v anketi tega za vsaj dve zamejstvi občutljivega vprašanja (Jagodic 2011) prvotno nismo predvideli; hitro smo ugotovili, da je ta podatek pomemben že za potek same raziskave. Populacija mladih je povsod manjšina znotraj domnevne slovenske manjšine, pri čemer jih je največ v zamejstvu v Italiji, sledita Avstrija in Hrvaška (DZS-RH 2013), najmanj mladih pa pričakovano premore sicer najmanjša slovenska manjšina na Madžarskem (Munda-Hirnök 2014). Tematiko splošnega položaja mladih v slovenskih zamejstvih smo raziskovali in analizirali z naslednjih zornih kotov: sodobne splošne demografske značilnosti slovenskih narodnih manjšin in v njih zlasti mladih, družinske in bivanjske razmere ter državljanski status, izobraževanje mladih in njihovih staršev, trenutni položaj mladih, zaposlitvene možnosti in mobilnostna pripravljenost, verski in politični nazor mladih ter vrednostne opredelitve in orientacije. V nadaljevanju sledijo spoznanja in ugotovitve raziskave. Potrdila so se pričakovanja raziskovalcev, da danes med mladimi, ki jih obravnavamo kot slovenske zamejce, njihovimi vrstniki iz večinskega naroda in mladimi v Sloveniji v njihovem splošnem družbenem položaju v glavnem ni pomembnih razlik (Lavrič (ur.) 2011). Tako kot v Sloveniji so tudi mladi v sosednjih državah deležni posebne uradne obravnave, a se projektno nismo posebej spuščali v podrobnejši formalnostatusni prikaz posameznih nor-

mativnih okvirov, temveč smo se zadržali na nekaterih pomembnejših izhodiščih, zajetih v družbenem prostoru RS kot splošne matrice, *mutatis mutandis* približno veljavne v vseh petih državah EU (Ustava 1991, ZJIMS 2010, ZMS 2000, ZSkus 1994). Šele s sistematičnim primerjalnim pristopom, najprej z analizo ustreznih dokumentov o mladih v sosednjih državah, bi lahko ugotavljali natančnejšo situacijo. Da gre tudi v političnem smislu za podobnosti splošnega družbenega položaja mladih v celotnem obravnavanem prostoru, kažejo usmeritve, ki jih vsebujejo evropski dokumenti o mladih v EU. Slednji so predvsem deklaratorni in takšna stvarnost je običajna pri odnosu tudi večine držav EU do družbenega segmenta mladih. (Spletni vir 1; Spletni vir 2; Williamson 2008).

Toda kot še pomembnejše smo v tem pionirskem projektu o mladih v celotnem slovenskem zamejstvu raziskali konkretne življenjske okoliščine mladih v obravnavanem prostoru in si ustvarili sliko njihovega realnega splošnega položaja kot posebne družbene skupine, natančnejše, štirih družbenih skupin. Sodobni družbenoekonomski sistem prevladujočega liberalnega tržnega kapitalizma v vseh petih državah ustvarja podobne življenjske razmere (glej npr. Spletni vir 3). Pri zaposlovanju to izkusiata starejši podskupini mladih, starih od 20 do 29 let. Medtem je najmlajša skupina mladih, starih od 15 do 19 let, praviloma povsod še vključena v formalno šolsko izobraževanje kot najpomembnejšo splošno dejavnost mladih, kajti po končani srednji šoli se tudi vse več slovenskih zamejcev odloča za visokošolski študij.

Na odraščanje in izbiro poklicne poti mladih pomembno vplivajo starši, pri katerih vse pogostejše živijo tudi po 30. letu in po koncu študija, pri čemer to velja zlasti za urbana okolja. Proces lastnega osamosvajanja mladih obeh spolov je predvsem zaradi pomanjkanja zaposlitev in dostopnosti stanovanj v mestnih okoljih danes znatno počasnejši kot pred desetletji. Občutno odstopajo le mladi v Avstriji, kjer je starostna meja osamosvajanja mladih celo nižja kot v Evropski uniji (EU). Mladi danes manj kot v preteklosti poklic »dedujejo«, čeprav – danes na drugačnih temeljih – postaja družinsko zaposlovanje spet zelo aktualno. Mladi slovenski zamejci so poudarjali današnjo večjo možnost izbire, ki jo nudijo priložnosti tako pri študiju kot zaposlovanju v državah EU. Vse obravnavane države so članice EU, zaradi česar in hkrati tudi zaradi izrazito ugodnejših novih prometnih povezav in komunikacijskih stikov so mladi pri iskanju zaposlitve povsod dobro pripravljeni tudi na visoko mobilnost. To mladi slovenski zamejci dokazujejo s svojimi konkretnimi selitvami v druge kraje matičnih držav, v katerih živijo, v Republiko Slovenijo, pa tudi v širše evropsko okolje. Izredno visoko stopnjo meddržavne mobilnosti v Evropski uniji je treba tudi v slovenskem zamejstvu pripisati študijskim programom Erasmus, od leta 2014 Erasmus+, ki omogočajo finančno in organizacijsko pomoč in na več načinov spodbujajo in omogočajo izobraževanje in usposabljanje ter meddržavno izmenjavo

študentov in pedagoških kadrov. V funkcioniranje sistema Erasmus+ so vključene tako Slovenija kot vse njene sosednje države ter s tem slovenska zamejstva v celoti.

Glede religioznosti spadajo mladi iz vseh slovenskih zamejstev v krog krščanske katoliške tradicije, a so na splošno manj in nekoliko drugače verni od svojih staršev, čeprav ima v zamejstvu Cerkev ponekod še nadalje tudi tradicionalno zelo pomembno poslanstvo jezikovne vzgoje v (knjižni ali celo narečni) slovenščini. Povsod pa so zamejci, tako kot mladi v Sloveniji in njihovi evropski sovrstniki, manj zainteresirani za politiko, za katero se glede lastne udeležbe v njej zelo redko odločajo. To je vsekakor posledica aktualnega družbenega razvoja v obdobju neoliberalizma, ki družbo legalno, odkrito in pretanjeno drobi na skupek atomiziranih osebkov brez realnih možnosti njihovega lastnega vpliva na temeljne družbene tokove in spremembe. Še znatno hitreje in lahkotneje kot starejši se mladi vdajajo v usodo maksimalno individualizirane družbe. Perspektivna negotovost poriva mlade odrasle v trd konkurenčni boj za lastno preživetje in preživetje ožje družine.

V primerjavi s starši – čeprav so od njih še vedno odvisni – dijaki in študenti odraščajo z drugačnimi cilji in osebnimi vrednotami. Ob splošnem družbenorazvojnem trendu osebnih preferenčnih vrednot (Bennett 1997; Ule 2012) so te med mladimi v vseh štirih slovenskih zamejstvih zelo podobne. Poleg nekaterih samoumevnih, kot so družina, ljubezen, prijateljstvo, so te vrednote zlasti njihova osebna rast, samostojnost in odgovornost, medtem ko vrednote večjezičnosti mladi slovenski zamejci že doživljajo precej različno. Med najpomembnejše spada v SZI, nekoliko manj v SZA, še v sredinsko povprečje med osebnimi vrednotami v SZM in med najmanj pomembne v SZH. Z interesnega vidika naše raziskave se je pokazalo, da mladi slovenski zamejci v razmerju do vrednote večjezičnosti nižje cenijo vrednoti narodna pripadnost in razvoj slovenske manjšine, ki sta povsod razvrščeni med najnižjimi vrednotami, v SZH pa celo najnižje. Obdobje ugodne gospodarske rasti, ki jo je Evropa beležila v zadnjih letih po dolgotrajni hudi ekonomski krizi, med mladimi nekje bolj in drugje manj umirja druge družbene napetosti, neguje in enormno pa razvija splošno kulturo potrošništva, kar potrjujejo tudi druge raziskave o današnjih mladih (Galimberti 2009). Hkrati pa se večina mladih povsod po Evropi zateka še v lastne ustvarjalne in inovativne ter zanje značilne alternativne subkulture. Poleg športa, kot za mlade obeh spolov izrazito značilne in po pomenu zanje in za vsa družbena okolja visoko rangirane aktivnosti, je treba poudariti še različne zvrsti njihove glasbene ustvarjalnosti, karakterističnih samo ali predvsem za mlade (Naterer 2010).

Raziskovalci se zavedajo, da je treba obravnavati vsa pomembna družbena dogajanja, ki tvorijo kontekst spremenjivk, tudi tistih novih in neznanih ali vsaj neupravičeno zapostavljenih. Z današnjega zornega kota so gotovo neizogibno aplikabilne naslednje. V Aziji se je ob koncu leta

2019, v Evropi pa na začetku leta 2020 pojavil »zunanji sovražnik« v podobi novega in medicinsko nepremagljivega bolezenskega virusa (uradno označenega kot covid-19, v vsakdanjem govoru pa koronavirus). Zaradi njegove razširitve na vse celine ga je Svetovna zdravstvena organizacija razglasila za povzročitelja pandemije, ki jo doživljajo ljudje v tudi vseh petih tu obravnavanih državah. Če/ko se bo se ta projekt nadaljeval, bi lahko to družbeno dogajanje, ko bo seveda izzvenelo, strokovno pospremili z vidika obnašanja mladih, tudi mladih v slovenskem zamejstvu. V tem primeru bi nas zanimal odnos mladih do vrednote zdravja kot specifične splošne družbene vrednote in predvsem razlike med dojemanjem mlajših in starejših populacij. Podobno bi lahko v sklopu spremenljivih determinant splošnega položaja mladih spremljali njihovo odnos do ekoloških vprašanj in podnebnih sprememb; iz razumljivih razlogov naj bi bila njihova zavzetost za ta vprašanja domnevno močnejša.

Na vse mlade danes gotovo najmočnejše in odločilno vplivajo družbeni procesi globalizacije (Modic idr. 2011; Piko-Rustia 2016) in digitalizacije. Mladi so njihovi glavni promotorji, nosilci in izvajalci ter si ustvarjajo, zlasti v medsebojni realni komunikaciji, paralelno družbeno okolje, ki se ga je oprijela oznaka virtualna resničnost (Strehovec 1994; Valentinčič 2017). Tem procesom je sicer načelno inherentna raznarodovalna funkcija, s katero je mogoče razlagati danes razmeroma nizko stopnjo pomena narodne pripadnosti za današnje mlade slovenske zamejce, vsekakor nižjo od stopnje pomena pripadnosti njihovih staršev. Toda za to ugotovitev so na razpolago še drugi močni razlogi. Med njimi je treba poudariti še z vsemi drugimi raziskavami ugotovljeni večdesetletni trend oblikovanja dvojnih, sestavljenih, prežemajočih se narodnostnih modelov. Ti so delno v nasprotju z enim in edinim ekskluzivnim slovenskim manjšinskim modelom tradicionalno prevladujoče narodnostne identifikacije mladih (Gáspár 2010). Pri tem stroke že dlje opozarjajo na miselno togo in konzervativno zakoreninjeno pojmovanje, ki pripisano narodno pripadnost enači ali opira na etno slovenstvo 19. stoletja (Kržišnik-Bukić 2007; Kržišnik-Bukić 2016; Malles 2017). Poleg dinamičnih procesov oblikovanja kompleksnih narodnostnih identitetnih (Južnič 1993) obrazcev velja kot razlog morda nekoliko večje brezbržnosti mladih do ohranjanja slovenstva v zamejstvu opozoriti tudi na relativno neogroženost slovenske manjšine oziroma na njen danes ugodnejši položaj v večinskem etničnem okolju vseh štirih matičnih držav v primerjavi s položajem v preteklosti. To dejstvo paradoksalno, a kljub temu logično, v neki meri vpliva na šibljenje vezanosti mladih na vrednoto slovenske narodnostne pripadnosti.

Po drugi strani in hkrati pa ni odveč primerjava te vrednote pri mladih v slovenskem zamejstvu in mladih v Sloveniji. Svojega manjšinskega statusa se zavedajo vse slovenske manjšine (Ule 1995; Kržišnik-Bukić 1998; Munda-Hirnök 1999; Domej 2008; Josipovič in Kržišnik-Bukić

2010; Lavrič 2011, Riman 2013, Valentinčič 2014; Vidau 2015a; Škiljan 2015; Perger 2016, Riman 2019) in mladi kot njihov organski sestavni del. Zato njihov odnos do slovenstva in slovenščine, ki je merljivo močnejši psihološki dejavnik, omogoča sklepanje, da so mladi v slovenskem zamejstvu racionalno in čustveno intenzivneje povezani s slovenstvom kot pa mladi v Sloveniji, kar zagotovo velja zlasti za mlade v SZI in SZA. Mladi v Sloveniji se, najbrž zaradi samoumevnosti slovenstva, o njem niti ne sprašujejo. V prid pozitivnemu odnosu mladih zamejcev do slovenske pripadnosti pa prispeva tudi vloga matičnega naroda oz. dejstvo, da Republika Slovenija vlaga znatne napore in sredstva za spodbujanje in ohranjanje slovenskega jezika in slovenstva v vseh štirih zamejstvih. To je nedvomno pomemben dejavnik že več generacij trajajočega vztrajanja pri ohranjanju slovenstva in njegovem negovanju tudi med mladimi slovenskimi zamejci. Leta 2006 je bil sprejet Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja (ZORSSZNM 2006). Na državni ravni sta za skrb za Slovence v zamejstvu in po svetu odgovorna dva organa, v DZ resorna Komisija, na Vladi pa resorni Urad (Spletni vir 4). Leta 2014 je bilo Vseslovensko srečanje v Državnem zboru namenjeno mladim kot prihodnjim ustvarjalcem skupnega slovenskega prostora; takrat je sodelavka tega projekta tudi predstavila njegovo zasnovo in potek (DZ-RS 2014; Vidau 2014). Zaskrbljujočemu odhajanju številnih zlasti visoko izobraženih mladih iz Slovenije je bilo posvečeno Vseslovensko srečanje v DZ pet let pozneje. Na njem je o priselitvah mladih slovenskih zamejcev v Slovenijo kot sicer nedvomni izgubi za konkretno slovensko zamejstvo, a hkrati ne kot izgubi za slovenstvo, spregovorila vodja pričujočega projekta (Kržišnik-Bukić 2019).

Med samoohranitvenimi dejavnostmi in postopnim usihanjem

Kljub konstruktivnim elementom pa se slovenstvo med mladimi v zamejstvu ob realnih razlikah med posameznimi zamejstvi postopoma opušča in počasi izgublja ali prilagaja opisanim novim narodnostno razvojnim trendovskim modelom. To lahko sklepamo tako iz številčnega krčenja domnevnih pripadnikov ne le vseh slovenskih manjšin, temveč tudi mladih, ki so povsod dodatno še manjšina znotraj manjšine. Hkrati pa ne smemo podcenjevati gradnikov načrtne revitalizacije slovenstva v skoraj že pozabljenih nekoč tudi slovenskih zamejskih okoljih, na primer na avstrijskem Štajerskem (Weitlaner 2013). Uvajanje slovenskega jezika v že kar številne osnovne šole v zadnjem desetletju, dveh zlasti v SZH (Medvešek in Lukanović 2016; Mirković 2016), kjer se ga učijo celo otroci izvirno neslovenskega narodnostnega ozadja, kar pa še bolj velja za sicer legalno dvojezično šolstvo v SZI (Bogatec 2015; Vidau 2015b; Grgič 2016; Spletni vir 5) in SZA (Maurer-Lausegger 2016), zgovorno najavlja nadaljnjo prisotnost slovenstva v omenjenih treh zamejstvih.

Ohranjanje najmanjšega slovenskega zamejstva, SZM, bo najbrž že kmalu odvisno predvsem od načrtnih investicij iz Slovenije v Porabje in, nekoliko manj pričakovano, od razmeroma obilne finančne podpore madžarskih oblasti. Slovenska podjetja v Porabju bi bila lahko – kot prinašalke in spodbujevalke uporabe slovenščine v delovnih razmerjih – konstruktivni dejavnik oživljanja ali nove vpeljave slovenskega jezika v to okolje. Hkrati bi tak razvoj zagotavljal tudi ostajanje številnih mladih v tem zamejstvu, kjer sicer zanje primanjkuje zaposlitvenih možnosti in se ti, kar je potrdila tudi raziskava, v iskanju služb selijo ali se nameravajo seliti predvsem v sosednjo Avstrijo.

Razvoj človeštva v 21. stoletju ni naklonjen obstanku številčno majhnih narodov, še manj njihovim manjšinam. Mladi v vseh štirih slovenskih zamejstvih, njihovi otroci in vnuki so tiste generacije, ki bodo v prihodnje subjektivno odločali o tamkajšnji usodi slovenstva. Bodo vztrajali pri uporabi slovenskega maternega jezika, negovanju zgodovinskega spomina, teh in onih tradicij slovenstva? Ali se bodo polagoma in neslišno, nekateri tudi zavestno, asimilirali v večinskem narodnostnem okolju? Razpolagajo in razpolagali bodo še z drugimi in vmesnimi možnostmi. Vsekakor pa se vrednoti (slovenskega) maternega jezika in narodnostne pripadnosti (slovenstvu), karkoli že je ta komu pomenila, v vrtincu novega družbenega časa umikata iz vrednostnega ospredja 20. stoletja. V današnjem zgodovinskem trenutku sicer kaže, da je splošni položaj mladih po vseh slovenskih zamejstvih za obstoj slovenstva dober. Načeloma ga ustrezno upoštevajo in obravnavajo matične države, v katerih živijo, izdatno in večstransko ga podpira tudi Republika Slovenija. Pa tudi starejše generacije slovensko ozaveščenih zamejcev se bolj ali manj povsod trudijo pritegniti mlade in jim privzgojiti ljubezen do slovenskega jezika in slovenstva nasploh.

Literatura in viri

- ANDERSON, Benedict R.: *Imagined Communities Reflection on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso, 1983.
- BARTH, Fredrik (ur.): *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organisation of Culture Difference*. Boston: Little, Brown and Company, 1969.
- BENNET, William J.: *The Book of Virtues for Young People*. New York: Simon & Schusterl, 1997.
- BOGATEC, Norina: Šolanje v slovenskem jeziku v Italiji. *Razprave in gradivo* 74, 2015, 5–21.
- DOMAJ, Teodor: Slovenci in slovenščina na Koroškem. V: Tone Pavček (ur.), *Posvet o slovenskem jeziku. Zbornik prispevkov na posvetu 15. maja 2007*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 2008, 85–94.
- DZ-RS – DRŽAVNI ZBOR RS: Mladi kot ustvarjalci skupnega slovenskega prostora? *XIV. Vseslovensko srečanje*. Ljubljana: Državni zbor RS, 4. 7. 2014.

DZS-RH – Državni zavod za statistiku RH: *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011. Stanovništvo prema državljanstvu, narodnosti, vjeri i materinskom jeziku*. Zagreb: Državni zavod za statistiku RH, 2013.

GALIMBERTI, Umberto: *Grozljivi gost: Nihilizem in mladi*. Ljubljana: Modrijan, 2009.

GÁSPÁR, Drágica: *Spreminjanje narodnostne zavesti slovenske manjšine v Porabju v zadnjih desetletjih dvajsetega stoletja*. Diplomatska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, 2010.

GERŽINA, Suzana: *Mladina v devetdesetih: Analiza stanja v Sloveniji*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, Ministrstvo za znanost in šport R Slovenije, Urad R Slovenije za mladino, 1996.

GILLIS, John R.: *Mladina in zgodovina: Tradicije in spremembe v evropskih starostnih odnosih od 1770 do danes*. Šentilj: Aristej, 1999.

GRGIČ, Matejka: *Slovenščina v Italiji danes: Paradoksi, ideologije in pragmatike*. *Dialogi* 52/7–8, 2016, 95–101.

HABERL-ZEMLIČ, Andrea: *Pustiti jezik v vasi: Ohranjanje in opuščanje slovenskega jezika v Radgonskem kotu*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 2012.

JAGODIČ, Devan: *Problematika številčne opredelitve Slovencev v Italiji: Pregled demografskih ocen in analiza glavnih metodoloških zadreg*. V: Janez Malačič in Matjaž Gams (ur.), *Soočanje z demografskimi izzivi v Evropi: Zbornik 14. mednarodne multikonference Informacijska družba – IS 2011, 10.–11. oktober 2011: Zvezek B*. Ljubljana: Institut Jožef Stefan, 2011, 50–55.

JOSIPOVIČ, Damir in Vera Kržišnik-Bukić: *Slovensko-hrvaški obmejni prostor: Etnične vzporednice med popisi prebivalstva po letu 1991*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 2010.

KRŽIŠNIK-BUKIĆ, Vera: *Mladi zamejci v Sloveniji niso izguba*. *Primorski dnevnik*, 25. 8. 2019, 13.

KRŽIŠNIK-BUKIĆ, Vera: *Slovenci na Hrvaškem in slovensko narodno vprašanje*. *Razprave in gradivo* 33, 1998, 7–30.

KRŽIŠNIK-BUKIĆ, Vera: *Sodobno slovensko narodotvorje in primer slovenskega manjšinskega konteksta na Hrvaškem*. V: Daniel Grafenauer in Katalin Munda Hirnök (ur.), *Raznolikost v raziskovanju etničnosti: Izbrani pogledi*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 2016, 142–166.

KRŽIŠNIK-BUKIĆ, Vera: *Terminološke dileme ob vsebinski aplikaciji atributov narodni in nacionalni v povezavi s sintagmo slovenska identiteta*. *Anthropos* 39/3–4, 2007, 205–221.

LAVRIČ, Miran (ur.): *Mladina 2010: Družbeni profil mladih v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino; Maribor: Aristej, 2011.

MALLE, Janko: *Pasti skupne slovenske nacionalne identitete: Kaj povezuje v različnih državah živeče Slovence? Predavanje na XVII. Vseslovenskem srečanju: Slovenec sem*. Ljubljana: Državni zbor, 6. julij 2017.

MAURER-LAUSEGGER, Herta: *Slovenščina na dvojezičnem avstrijskem Koroškem*. *Dialogi* 52/7–8, 2016, 89–94.

MEDVEŠEK, Mojca in Sonja Novak Lukanović: *Promocija učenja slovenskega jezika v Varaždinski županiji: Zaključno poročilo projekta*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 2015.

MIRKOVIĆ, Marjana: *O ohranjanju slovenščine na Hrvaškem*. *Dialogi* 52/7–8, 2016, 109–116.

MODIČ, Jerneja, Tanja Baumkircher, Nina Bakovnik in Tea Jarc (ur.): *Mobilnost mladih: Programski dokument Mladinskega sveta Slovenije*. Ljubljana: Mladinski svet Slovenije, 2011.

MUNDA HIRNÖK, Katalin, Marija Kozar Mukič in Attila Kovács: *Položaj Slovencev na Madžarskem zunaj avtohtone poselitve (primer Slovenci v Szombathelyu/Sombotelu)*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 2002.

MUNDA HIRNÖK, Katalin: *Slovenci na Madžarskem ob koncu 90-ih let*. *Razprave in gradivo* 35, 1999, 61–75.

MUNDA HIRNÖK, Katalin: *Številčni razvoj Slovencev na Madžarskem – primerjava popisnih podatkov 2001*. *Etnologija Slovencev na Madžarskem* 6, 2014, 107–117.

NATERER, Andrej (ur.): *Mladi 2010*. Maribor: Subkulturni azil, 2011.

NOVAK LUKANOVIĆ, Sonja (ur.): *Jezikovni profil mladih v slovenskem zamejstvu*. Ljubljana, Celovec in Trst: Inštitut za narodnostna vprašanja, Slovenski znanstveni inštitut, Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik, Slovenski raziskovalni inštitut, 2019.

PAJNIČ, Katarina: *Mladi z dvema domovinama*. *Delo*, 12. april 2019, 15.

PERGER, Valerija: *Na tleh leže slovenstva stebri stari ... to je slovensko Porabje danes*. *Dialogi* 52/7–8, 2016, 102–108.

PIKO-RUSTIA, Martina: *Slovensko zamejstvo med tradicionalnim in globalnim svetom*. *Glasnik SED* 56/1–2, 2016, 142–151.

RIMAN, Barbara: *Mladi i njihov identitet kroz djelovanje u kulturno-umjetničkim društvima nacionalnih manjina na prostoru Republike Hrvatske s posebnim obzirom prema kulturno-umjetničkim društvima slovenske nacionalne manjine*. V: Miljenko Brekalo in Ivana Žužul (ur.), *Kultura, identitet, društvo: Europski realiteti – međunarodni interdisciplinarni skup: Knjiga sažetaka*. Osijek: Odjel za kulturologiju, Sveučilište J. J. Strossmayera; Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2013, 166–169.

RIMAN, Barbara: *Slovenska društva u Hrvatskoj od 1886 do 1991. godine*. Reka: Vijeće slovenske nacionalne manjine Primorsko-goranske županije. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 2019.

Spletni vir 1: European Commission white paper – A new impetus for European youth, 2001; <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=celex:52001DC0681>, 6. 4. 2020.

Spletni vir 2: Young Europeans in 2001: Results of a European Opinion Poll (Eurobarometer Special Report, 151); https://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_151_summ_en.pdf, 6. 4. 2020.

Spletni vir 3: Specijalist HR: Za tržište financijskih stručnjaka; www.specijalist.hr/hr/info-centar/obavijesti/studenti/hrvatska-druga-po-nezaposlenosti-mladih-u-europi, 10. 11. 2016.

Spletni vir 4: Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu: Mladinske organizacije v zamejstvu in po svetu; http://www.uszs.gov.si/si/znanost_mladi_gospodarstvo/mladi/mladinske_organizacije_v_zamejstvu_in_po_svetu/, 20. 11. 2016.

Spletni vir 5: Slovenski raziskovalni inštitut v Trstu: Raziskovalno poročilo o drugi izvedbi projekta ŠOLA 2011 o spremljanju narodnostnih in jezikovnih značilnosti populacije slovenskih vrtcev in šol v Italiji in dvojezičnega šolskega centra v Špetru; http://www.slori.org/upload/pdfeng_pro/uploadpdfeng_pro105.pdf#predstavitev, 20. 11. 2016.

STREHOVEC, Janez: *Virtualni svetovi: K estetiki kibernetične umetnosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1994.

ŠKILJAN, Filip: *Slovenci u Varaždinu i Varaždinskoj županiji*. Varaždin: SKD Nagelj, 2015.

ULE, Mirjana: Socialna psihologija odnosa med manjšino in večino ali Slovenci na Hrvaškem. V: Vera Kržišnik-Bukić (ur.), *Slovenci v Hrvaški*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja, 1995, 309–320.

ULE, Mirjana: Spreminjanje vrednot v sodobnih življenjskih potekih. V: Aleksander Bjelčevič (ur.), *Etika v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. Zbornik predavanj: 49. seminar slovenskega jezika, literature in kulture, Ljubljana, 1.–12. 7. 2013. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, 2012, 89–96.

ULE, Mirjana: *Za vedno mladi? Socialna psihologija odrasčanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV, 2008.

USTAVA Republike Slovenije, *Uradni list RS* 33, 28. december 1991.

VALENTINČIČ, Dejan: Facebook as an Indicator of Vitality of Slovenian Minority and Diaspora Communities (with Emphasis on Young Population). V: Borut Rončević in Matevž Tomšič (ur.), *Information Society and its Manifestations – Economy, Politics, Culture*. Frankfurt na Majni: PL Academic Research, 2017, 265–286.

VALENTINČIČ, Dejan: *Slovenci v Reziji? Pravni položaj in dejansko življenje slovenske jezikovne manjšine*. Celovec: Univerza v Celovcu; Ljubljana: Inštitut Karantanija; Novo mesto: Arte4, 2014.

VAVTI, Štefka: 2015. *Fešte ali politično delo? Participacija mladih Slovenk in Slovencev na avstrijskem Koroškem*. Dunaj in

Celovec: Drava, 2015.

VAVTI, Štefka: Med angažmajem in odhajanjem: Identitetni tipi pri mladih Slovencih in Slovenkah na dvojezičnem avstrijskem Koroškem. *Razprave in gradivo* 64, 2011, 8–35.

VAVTI, Štefka: Včasih ti zmanjka besed: Etnične identifikacije pri mladih Slovenkah in Slovencih na dvojezičnem avstrijskem Koroškem. Dunaj in Celovec: Drava, 2012.

VIČIČ, Aleš: Psihološke karakteristike mladostnikov. *Trener ZKTS* 2/3, 2002, 79–86.

VIDAU, Zaira: Medkulturni položaj mladih, ki se šolajo v slovenskem jeziku v Italiji. *Razprave in gradivo* 74, 2015, 23–39.

VIDAU, Zaira: Mladi v slovenskem zamejstvu: Družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi. Predavanje na XIV. Vseslovenskem srečanju: *Mladi kot ustvarjalci skupnega slovenskega prostora?* Ljubljana: Državni zbor, 4. julij 2014.

VIDAU, Zaira: *Upravljanje jezikovne različnosti v javni upravi: Primer slovenske, furlanske in nemške skupnosti v deželi Furlaniji Julijski krajini*. Koper: Univerzitetna založba Annales, 2015.

WEITLANER, Susanne: Slowenisch in der Steiermark. V: Wilhelm Wolf, Sabine Sandrieser, Karin Vukman-Artner, Teodor Domej idr. (ur.), *Natürlich zweisprachig = Naravno dvojezično = Természetesen kétnyelvű = Biso dujtschibtschengere = Seveda dvojezično = Přirozeně dvojjazyčné = Prirodzene dvojjazyčné*. Gradec: Leykam, 2013, 163–171.

WILLIAMSON, Howard. *Supporting Young People in Europe*. Vol. 2. Strasbourg: Council of Europe Publishing.

ZJIMS – Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju, *Uradni list RS* 42, 28. maj 2010.

ZMS – Zakon o mladinskih svetih, *Uradni list RS* 70, 8. avgust 2000.

ZORSSZNM – Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja. *Uradni list RS* 43, 21. april 2006.

ZSkus – Zakon o skupnostih študentov, *Uradni list RS* 38, 30. junij 1994.